

Elin Lange, Frölunda

berättar för Sture Hjalmarsson sommaren 1982

Jag är född i Påbo den 14 februari 1893, där mina föräldrar Claes Herman Hultén f. 1853 och Wilhelmina f. 1857 ägde och brukade 1/8 mtl Påbo Storegården. Min far och hans bröder var födda i Hult i Månstad och deras far hette Johan Petter. Bröderna, utom en av dem, tog sig namnet Hultén efter gården Hult medan en av bröderna fördrog att kalla sig Johansson. Min mor hade kommit från Götåkra i S. Säm.

Vi var 6 syskon i familjen och vi hade bara en bror och han hette Ernst Oskar. Han dog i dubbelsidig lunginflammation, endast 51 år gammal. En syster Signe Maria flyttade till Stockholm när hon var 17 år och hon blev senare gift i Stockholm. Min äldre syster Emmy Katarina blev kvar i Påbo och hon gifte sig med en som hette Eskil och dom bodde på Påbo Botillegården. Min äldsta syster Anna flyttade till Skövde och gifte sig där.

Det fanns inga torp i Påbo, men många små gårdar ända ned till 1 7/32 mtl. Ett soldattorp fanns förr i Påbo med en knekt som hette Törnqvist, torpet minns jag inte, men Törnqvist bodde nästan granne med oss.

Jag gick i småskolan i Påbo för en lärarinna som hette Ellen Maria Sandlund och i folkskolan för Olivia Olsson. Jag gick och läste för komminister Lönnerblad i Bondegärde. Det var lite närmare till Bondegärde än till Gällstad när man gick rätt över genom skogarna och över Stigamot. Jag hade sällskap till Bondegärde med K.W. Karlsson som då bodde i Röshult och med Wilhelm Nilsson i Gårdö som då bodde i Solberga i Grönahög och han hade ju verkligen långt att gå. Man fick välja om man ville läsa för prosten Thomaeus eller komminister Lönnerblad. Thomaeus räknades för att inte vara så sträng och han hade alltid flera läs barn än Lönnerblad.

Det var lång väg att gå från Påbo till kyrkan i Gällstad. Gudstjänsterna började kl. 10 när det var förmiddagstjänst och då brukade vi gå kl. 8 för vi beräknade två timmar. Vi hade lika långt till kyrkorna i Marbäck, Gällstad och Grönahög. Ibland gick vi ner till Grönahögs kyrka och hälsade då samtidigt på min moster och morbror som bodde i Äspered. Det var så väldigt dåliga vägar från Påbo och åt alla håll innan de nya vägarna blev byggda.

Från Påbo gick en väg till Skogen i Grönahög, den har jag gått många gånger och den var så krokig och backig och den fick Grönahögsborna använda när de skulle till Ulricehamn.

På sommaren var det ju en väldig massa ”le” eller grindar på alla vägar som skulle öppnas och stängas, som det inte gick så mycket fortare att åka efter häst heller och hästar var inte så vanliga på den tiden heller. Man fick ofta gå med träschor på den tiden och det var en träskomakare som hette Björn som gjorde träschor åt oss.

Man hjälptes åt i byalaget med en del arbeten, man hade t.ex. slätterhjälp. Då gick man tillsammans och karlarna slog med lie och fruntimren räfsade eller rakade som man sade. Det var så roligt på slätterhjälpen och på kvällen brukade man samlas och hade lite fest.

På hösten när man tog upp potatisen hjälptes man också åt, det var alltid bra med maten vid sådana tillfällen, men efter potatisupptagningen var det inte fest på kvällen. I skörden brukade det inte vara några ”hjälpen” utan då brukade varje gård sköta sina arbeten.

Höet torkades vanligen på backen förr i tiden och när det blivit rätt så torrt lade man det i stack. Man satte en riastake i mitten och så lade man höet runt omkring så att det inte skulle välta av. När höet skulle upp på rännet hade man ibland så att man kunde köra upp hela stacken med linor och då var det ordnat så att hästen drog upp det.

I skörden skulle sädesnekerna ”laas” på ett särskilt sätt. Man lade nekerna så att ”brummen” d.v.s. axen kom upp i rader i ladan. På det sättet fick man mera plats och det var också lättare att plocka fram nekerna när man sedan skulle tröska. Det var vanligt med vandringsströskverk som man körde med häst och innan man hade häst så körde man med oxar.

Men rågen brukade man inte tröska med verket utan den brukade man präglingströska för långhalmens skull. Att rensa bort agnarna från säden gick till så att man ”kastade” säden. Med en skovel kastade man säden från den ena ändan av logen till den andra. Den bästa säden hamnade då längst bort och agnarna flög inte iväg alls långt.

Senare kom kastmaskiner som man drog med en vev, den blåste bort agnarna och genom olika såll sorterades säden i prima säd och ”slösäd”.

Det var arbetsamt förr men folk hade i alla fall inte så brått då som de har nu. På vinterkvällarna kunde man sitta och karda ull och de som kunde satt och spann och vi som var små fick sitta och nysta garnet och det var så trivsamt och roligt.

Om jul skulle det alltid vara ett julakalas på varje ställe och barnen skulle efter julen komma tillsammans och ”ruska julgrana”. Det kunde vara ett tjog barn vid sådana tillfällen och då var det roligt minsann.

Före jul var det mycket arbete med slakt, bak och man gjorde också dricka av malt. Ljus stöpte man inte utan köpte Liljeholmens istället. Det var inte så märkvärdigt på den tiden men roligt var det ändå.

Vi hade en liten affär i Påbo och dit fick vi också gå och hämta vår post. Det var Amandus Pettersson som bar posten från Gällstad och han lämnade den i affären. Det var inte så mycket onödig post på den tiden. Det fanns en del gamla änkor som ofta bodde ensamma i någon stuga och det var vanligt att man gick till dem med lite mjölk då och då, kanske en brödkaka när man bakat eller lite ”slaktemat” när man hade slaktat. Dom hade det ofta ganska fattigt och var nog i behov av den hjälp de kunde få av sina grannar.

Ibland kom det en gårdfarihandlare eller ”knalle” och ville sälja lite saker. Amandus Isaksson från Boarp var en som brukade komma. Han bar sin påse på ryggen och vi barn tyckte det var så roligt att få se vad han hade i sin påse. Någon gång hade han inte det mor ville ha, men då skaffade han det till nästa gång han skulle komma. Jag minns så väl Amandus Isaksson, det var rejält med hans affärer och det var då ingen som blev lurad. Det var inte ofta det kom någon luffare till Påbo, men det berodde väl på att luffarna nog helst följde de stora landsvägarna.

Vi hade fyra kor i mitt hem och vi kärnade smör och sålde i affären. Vi hade också hönor och sålde lite ägg och det var gott att kunna sälja lite, så att det inte blev så dyrt när man skulle handla, för pengar var det ju alltid ont om på den tiden.

Det var rätt mycket skog till gårdarna i Påbo så karlarna var mycket i skogen på vintrarna. Dels var det ju årsveden som skulle huggas och så högg de lite massaved och sålde också.

Min syster Hulda hade en stickmaskin och hon satt hemma och stickade strumpor och vantar åt en som hette Stenberg från Stensered. Det var en del från Röshult som hade hemarbete från Torsbo fabrik och dom fick bära arbetet den

långa vägen från Röshult till Torsbo. Artur i Hyared hade också ett litet stickeri och jag vet att vi sydde vantar åt honom. Ett par bröder Andersson från Påbo började också eget men det var lite senare för dom är yngre än jag.

Det var också en hel del bleckslagare i norra delen av Gällstad på den tiden, i Påbo var det Ture Berglund och några stycken till och i Röshult och Bredared fanns det också bleckslagare.

Vi hade inte så många nöjen på den tiden men ibland gjorde vi baler och då bjöd pojkarna och töserna varsin gång. Då fick vi hyra någon stor stuga där det gick bra att dansa och så hade vi någon som spelade dragspel, det var Fritz Nilsson och så var det någon mera som jag inte kommer ihåg. Det kostade inte så mycket och så hade vi då kaffe och smörgås.

På somrarna kunde vi gå och dansa i skyttepaviljongen i Tormestorp och senare när jag kom häråt, så var det ju dansbana i Rännaväg.

När jag hade gått och läst var jag hos min äldsta syster Anna, som bodde i Skövde och var barnatös där. Jag var också hos Greta Hanssons föräldrar och var barnatös när jag gick och läste. Så var jag hemma och hjälpte till på gården ett tag och sedan flyttade jag till Frölunda mejeri och var där i fyra år. Det var mejeristen Frans W. Johansson och hans fru Kardelia som hade det mejeriet.

Mejeristen och hans fru var uppifrån Falköpingstrakten. Jag fick hjälpa till i mejeriet och det var där jag lärde mej, så att sedan jag hade gift mej så flyttade vi till Hulared och satte upp ett litet mejeri där.

Mejeristens bror David arbetade också på mejeriet i Gällstad när jag var där, han flyttade sedan till Månstad och satte upp mejeri där. Vi gjorde mest en-kilos ostar i Gällstad och så målade vi en röd rand på dem, som betydde att osten var helfet, men vi gjorde en del större ostar också. Mejeriet hade också många grisar som utfodrades med vasslan som blev vid ostframställningen, man hade också suggor och födde upp smågrisar.

Det var inte så många stugor i Frölunda på den tiden och i Göransfors var det bara smeden Nygren, skomakare Pettersson och Emma Magnusson. Nedanför backen som går upp till skolan låg förr kyrkstallar, där fick de som åkte efter häst till kyrkan sätta in sina hästar. I kyrkan hade man då ingen annan uppvärmning än en stor kamin och den eldades av en kyrkoväkterska som hette Johanna. Den kunde ju inte värma hela den stora kyrkan när det var riktigt kallt.

Då var det bäst att sitta på läktaren för där blev det varmast och att sitta på de smala bänkarna längs ytterväggarna var mycket hälsofarligt, för väggarna slog ju sådan kyla ifrån sig.

Längre tillbaka när jag gick i skolan och när jag gick och läste så var det stolindelning, det vill säga att man hade en bestämd stol man fick sitta i och så byttes platserna för varje år.

1918 fick jag för mig att jag skulle pröva på ett annat arbete och då tog jag plats som köksa på en stor herrgård uppe i Falköpingstrakten. Där hade man 40 kor, 100 hästar och en massa höns och gäss. Det var en rik patron som ägde gården och han hade två ogifta systrar och han var änkeman. Jag skulle ju laga maten där och det var så fint så att man hade en särskild husa att servera och passa upp. Men runt omkring låg en massa statorbostäder med en massa arbetare som hade det så fattigt och eländigt. Jag hade ingen att sällskapa med och jag trivdes aldrig bra heller så jag var där knappt ett år.

1919 gifte vi oss och flyttade till Hulared. Min bror Ernst skjutsade oss på häst dit då, det minns jag, men något år därefter köpte han en bil, en sådan där hög Ford med sufflett. Han var en av de första som hade bil.

Han övertog gården hemma efter pappa, så var han ute och handlade, fick ligga på kalla sängkläder, ådrog sig dubbelsidig lunginflammation och dog i unga år. I Hulared hade vi ett litet mejeri för där fanns inte så många stora gårdar som levererade mjölk och det var dåliga tider och vi fick inte mer än ungefär 1 kr. kilot för osten när vi sålde den till grossister.

1933 flyttade vi från Hulared till Göransfors. Albert Fransson hade börjat då och var rätt ny. Han hade övertagit smedjan efter Nygren som hade förolyckats vid en olycka i Knapgården. Det fanns då en snickerifabrik, där Gällstads Textiltryck nu ligger, men den upphörde snart. Axel ägnade sig åt jordbruket i några år, men när Karlsson i Övergården slutade som kyrkvaktmästare så övertog Axel det arbetet efter honom.

Elin Lange

14/2 1893 – 27/1 1987

Foto av Elins make
Axel Lange, 20/11 1891 – 26/2 1969

Gravstenen på Gällstads / Södra Säms kyrkogård
kv. 2, nr 91-93